

VI SPRAWOZDANIE
DYREKCYI
KURSÓW WYŻSZYCH DLA KOBIET

IM. A. BARANIECKIEGO

za rok szkolny 1904/5, istnienia XXXVII

W KRAKOWIE
NAKŁADEM KURSÓW WYŻSZYCH IM. A. BARANIECKIEGO
DRUKARNIA UNIWERSYTETU JAGIELL.
pod zarządem Józefa Filipowskiego

1905.

VI SPRAWOZDANIE
DYREKCJI
KURSÓW WYŻSZYCH DLA KOBIET

IM. A. BARANIECKIEGO

za rok szkolny 1904/5, istnienia XXXVII

W KRAKOWIE
NAKŁADEM KURSÓW WYŻSZYCH IM. A. BARANIECKIEGO
DRUKARNIA UNIWERSYTETU JAGIELL.
pod zarządkiem Józefa Filipowskiego

1905.

I. Zarząd i ciało nauczające.

1904/5

Kuratorya

z ramienia Sekcyi Szkolnej Rady miejskiej.

Dr. H. Jordan, Radca Dworu, i prof. Uniw.

T. Sołtysik, dyrektor gimnazjum (przewodniczący).

Dr. B. Ulanowski, prof. Uniw.

Dyrekcya.

Dr. J. Rostafiński, prof. Uniw., Dyrektor.

A. Szarłowski, Radca Szkolny, przewodniczący wydziału literackiego.

Dr. L. Marchlewski, prof. Uniw., przewodniczący wydziału przyrodniczego.

Jacek Malczewski, kierownik wydziału artystycznego.

Sekretarka.

Helena Tomaszewska.

Profesorowie.

M. Dubiecki, wykładał literaturę polską do epoki romantyzmu;

Dr. S. Droba, doc. Uniw., wykładał higienę;

Dr. S. Grabski, doc. Uniw., wykładał ekonomię polityczną; po przeniesieniu do Lwowa zastępował go do końca roku Dr. A. Krzyżanowski;

Dr. K. Górski, doc. Akad. Sztuk pięknych, wykładał historję sztuki na II kursie;

W. Heck, prof. gimn., wykładał geografję fizyczną;

Dr. W. Heinrich, doc. Uniw., wykładał fizykę;

Ks. Dr. W. Jeżewicz, wykładał etykę i historję kościoła;

- Dr. L. Marchlewski, prof. Uniw., wykładał chemię;
Dr. A. Mazanowski, prof. gimn., wykładał literaturę polską XIX w.;
- Dr. K. Opuszyński, prof. gimn., wykładał pedagogię;
A. Rafalski, prof. gimn., wykładał kosmografię.
- Dr. J. Rostafiński, prof. Uniw., wykładał o elementarnych zjawiskach życia;
- Dr. L. Rydel, wykładał literaturę powszechną;
J. Siedlecki, udzielał lekcji rysunków;
- Dr. M. Straszewski, prof. Uniw., wykładał historię filozofii;
L. Stroynowski, artysta malarz, wykładał perspektywę;
A. Szarłowski, radca szkolny, wykładał historię powszechną i geografję kolonialną;
- Dr. W. Tokarz, asyst. Uniw., wykładał historję polską;
W. Wodzinowski, artysta malarz, udzielał nauki malarstwa;
- S. Tołłoczko, doc. Uniw., wykładał matematykę;
- Dr. M. Żmigrodzki, wykładał historję sztuki na I kursie.
Oprócz tych, planem objętych przedmiotów, wykładałi jako przedmioty nadzwyczajne:
- Dr. J. Łoś, prof. Uniw., historją języka polskiego;
Ks. Dr. S. Pawlicki, prof. Uniw., psychologię;
Dr. M. Żmigrodzki o zabytkach i pamiątkach narodowych polskich.

2. Uczenie.

A. Spis uczenic zwyczajnych wydziałów naukowych.

Wzmianka po nazwisku »(zeszłor.)« oznacza, że uczenica wysłuchawszy I-go kursu wstąpiła na II-gi; jeżeli takiej wzmianki o uczenicy II-go kursu niema, znaczy to, że zapisała się odrazu na kurs II-gi.

W pierwszych trzech kolumnach znak I oznacza, że uczenica słuchała wykładów cały rok; znak $\frac{1}{0}$, że była zapisana tylko zimą; znak $\frac{0}{1}$, że tylko latem uczęszczała na kursa.

W kolumnie czwartej, składanych egzaminów, znak I oznacza, że uczenica zdaje egzamina; znak 0, że wcale ich nie zdaje; znak — odsyła do następnej piątej kolumny, w której I oznacza, że uczenica zdała całoroczny egzamin, a D, że zdawszy dwuletnie egzamina otrzymała dyplom z ukończenia kursów.

	Wydz. liter.		Wydz. przyrod	Egzamina	
	Kurs I	Kurs II	Kurs I	składa	zdała
1. Banachowska Janina	$\frac{1}{0}$	—	—	0	—
2. Bauerówna Hermina (zeszłor.) .	—	I	—	—	D
3. Białkowska Marya	I	—	—	I	—
4. Budzyńska Zofia	I	—	—	I	—
5. Bykowska Jaksza Helena	I	—	—	I	—
6. Cetnarska Zofia	I	—	—	I	—
7. Chelińska Marya	I	—	I	—	I
8. Cohnówna Emilia	I	—	—	I	—
9. Czyżówna Julia	I	—	—	I	—
10. Domańska Zofia (zeszłor.) . . .	—	$\frac{1}{0}$	—	0	—
11. Douglasówna Zofia (zeszłor.) .	—	I	—	—	D
12. Dowborówna Janina Stefania .	I	—	I	I	—
13. Drozdowska Janina	$\frac{1}{0}$	—	—	0	—
14. Dulewiczówna Władysł. (zeszłr.)	—	I	—	I	—
15. Dunin Goździkowska Halina . .	I	—	—	—	I
16. Dzierżawska Janina (zeszłor.) .	—	—	$\frac{1}{0}$	0	—
17. Ficka Antonina	I	—	—	I	—
18. Ficka Marya	I	—	—	—	I
19. Figurska Helena	I	—	—	I	—
20. Filipkiewiczówna Kaźmira . . .	I	—	—	I	—
21. Filochowska Helena (zeszłor.) .	—	I	—	I	—
22. Gallówna Marya (zeszłor.) . . .	I	—	—	I	—
23. Girdwoyń Helena	I	—	—	I	—
24. Girdwoyń Zofia	I	—	—	I	—
25. Grabowska Romana	$\frac{1}{0}$	—	$\frac{1}{0}$	0	—
26. Hulewiczówna Kaźmira	—	I	—	0	—
27. Indycka Marya Kaźmira	—	I	—	I	—
28. Jakubowska Zofia	$\frac{1}{0}$	—	—	0	—
29. Janicka Jadwiga (zeszłor.) . . .	—	I	—	—	D
30. Janowska Kaźmira (zeszłor.) . .	—	$\frac{1}{0}$	—	—	D
31. Jasięwiczówna Zofia (zeszłor.) .	—	I	—	I	—
32. Kańska Marya	I	—	—	I	—
33. Kielczewska Helena	I	—	—	I	—
34. Koczanówna Józefa	I	—	—	I	—
35. Komarówna Anna	I	—	—	I	—
36. Komornicka Aniela	—	—	$\frac{0}{1}$	I	—
37. Krauzówna Zofia	I	—	—	0	—
38. Krzyżanowska Wanda	I	—	—	—	I
39. Kudzinowiczówna Bianka	—	$\frac{1}{0}$	—	0	—

	Wydz. liter.		Wydz. przyrod.	Egzamina	
	Kurs I	Kurs II	Kurs I	składa	zdała
40. Kulikowska Zofia	—	1/0	—	0	—
41. Landsbergowa Malwina . . .	1/0	—	I	I	—
42. Laskowska Zofia	I	—	0/1	I	—
43. Leśkiewiczówna Jadwiga . . .	I	—	—	—	I
44. Lipska Janina	I	—	—	I	—
45. Logówna Halina	I	—	—	0	—
46. Lubodziecka Emilia Marya (zeszł.)	—	I	I	I	—
47. Łapińska Marya (zeszłor.) . .	—	I	—	I	—
48. Łepkowska Eugenia (zeszłor.) .	—	I	—	I	—
49. Łęska Michalina	—	1/0	—	0	—
50. Łopuszańska Helena (zeszłor.) .	—	I	—	I	—
51. Maciejewska Stanisława . . .	I	—	—	I	—
52. Majewska Jadwiga (zeszłor.) . .	—	—	I	I	—
53. Malinowska Jadwiga	I	—	1/0	I	—
54. Malkowska Jadwiga	I	—	—	I	—
55. Marguliesówna Franciszka . . .	1/0	—	—	0	—
56. Michałowska Marya	I	—	—	I	—
57. Morgulecówna Marya	I	—	1/0	I	—
58. Neymanówna Ida (zeszłor.) . .	—	I	—	I	—
59. Niedziałkowska Helena	—	I	—	I	—
60. Niedziałkowska Jadwiga (zeszłr.)	—	1/0	—	—	I
61. Nowakowska Stefania (zeszłor.)	—	—	I	I	—
62. Olechowska Felicya	I	—	—	I	—
63. Parwiówna Felicya (zeszłor.) . .	—	I	—	I	—
64. Piaskiewiczówna Jadwiga . . .	I	—	—	I	—
65. Pisarska Eugenia	1/0	—	—	0	—
66. Pomianowska Marta	0/1	—	—	I	—
67. Ponińska ks. Róża (zeszłor.) . .	—	I	I	—	D
68. Przygodzka Wiktorya	I	—	—	—	I
69. Rostafińska Zofia (zeszłor.) . .	—	—	I	I	—
70. Rouba Zofia	—	I	—	I	—
71. Rumińska Natalia	—	1/0	—	0	—
72. Sakielówna Marya	I	—	—	I	—
73. Sawicka Czesława (zeszłor.) . .	—	I	1/0	—	D
74. Sawicka Konrada (zeszłor.) . .	—	—	I	I	—
75. Starkiewiczówna Helena	I	—	I	I	—
76. Stecka Marya (zeszłor.)	—	1/0	—	0	—
77. Stożkówna Marya (zeszłor.) . .	—	I	—	I	—
78. Suhecka Anatolia (zeszłor.) . .	—	I	—	I	—

	Wydz. liter.		Wydz. przy od	Egzamina	
	Kurs I	Kurs II	Kurs I	składa	zdała
79. Szolowska Janina	$\frac{1}{0}$	—	—	0	—
80. Świdzińska Ewa (zeszłor.) . . .	—	I	—	I	—
81. Świrczewska Ewa	I	—	—	0	—
82. Tłuchowska Skarbek Łucya . . .	I	—	—	I	—
83. Tołkaczówna Marya (zeszłor.) . .	—	I	—	I	—
84. Tyszkiewiczówna Wanda	I	—	—	I	—
85. Ueberallówna Krystyna (zeszłor.)	—	I	—	0	—
86. Walcówna Wanda	I	—	—	I	—
87. Weckerówna Szczęсна	I	—	—	I	—
88. Wierzbicka Wanda	$\frac{1}{0}$	—	I	I	—
89. Wocalewska Marya	I	—	I	I	—
90. Wojtasiewiczówna Aleksandra . .	$\frac{1}{0}$	—	—	0	—
91. Wojtasiewiczówna Henryka . . .	$\frac{1}{0}$	—	—	0	—
92. Wojciechowska Emilia	$\frac{0}{1}$	—	—	I	—
93. Wolffówna Halina	I	—	—	I	—
94. Zablocka Stefania	I	—	—	I	—
95. Zaborowska Walentyna	—	—	I	I	—
96. Zachorska Marya	I	—	—	I	—
97. Zaleska Wanda	—	$\frac{1}{0}$	$\frac{1}{0}$	0	—
98. Żurkowska Wanda (zeszłor.) . .	—	$\frac{1}{0}$	—	I	—

B. Spis uczenie wydziału artystycznego.

R oznacza lekcye rysunków; M malarstwa; W kurs rysunków wieczornych.

W kolumnie odznaczeń I znaczy najwyższą nagrodę tj. list pochwalny; 2 uznanie za postęp; 3 wzmiankę początkującym.

	Dawna	Nowa	Odnaczenia 1, 2 lub 3
1. Batorska Zofia R. M.	—	I	—
2. Beringerówna Anna R.	—	I	—
3. Bindermannówna Izabella R. M. . .	I	—	3
4. Brzozowska Zofia R.	—	I	—
5. Chmielowska Marya M. R. W. . . .	I	—	I
6. Dankowska Marya R. M.	I	—	2
7. Dzieduszycka Zofia M.	—	I	—
8. Flakowiczówna Helena R. W. . . .	—	I	—
9. Giżycka Zofia R. M. W.	I	—	3

	Dawna	Nowa	Odnaczenie 1, 2 lub 3
10. Gorgolewska Helena R. W.	—	I	—
11. Graffówna Helena R.	—	I	—
12. Grodziecka Stefania R. W.	—	I	—
13. Grzmielewska Józefa R. M. W.	—	I	—
14. Gutowska Helena W.	I	—	—
15. Horsetzky Anna R.	I	—	2
16. Hulewiczówna Marya R. W.	I	—	3
17. Jachimowiczówna Kaźmira R. M. W.	I	—	3
18. Janoszonka Michalina R.	I	—	—
19. Jarosławska Jadwiga R. M.	I	—	—
20. Jarymowiczowa Klementyna R. M.	I	—	—
21. Jasiewiczówna Zofia W.	I	—	—
22. Kampfówna Bronisława R.	—	I	—
23. Klimkówna Kamilla R.	—	I	—
24. Knausówna Emilia R.	I	—	I
25. Korytkówna Marya R.	I	—	—
26. Kozłowska Matylda R. W.	I	—	—
27. Kräutlerówna Stefania R.	I	—	—
28. Librowiczówna Stefania R. W.	I	—	—
29. Libermannówna Lilla W.	I	—	—
30. Limbeckówna Albina R. M.	I	—	2
31. Ładówna Małgorzata R. W.	I	—	I
32. Moes Behrendt Elżbieta W.	—	I	—
33. Paczoska Helena R.	—	I	—
34. Piwkówna Hanna R. M.	—	I	—
35. Pomianowska Marta R.	—	I	—
36. Pułaska Helena R.	—	I	—
37. Radziejowska Marya R.	—	I	—
38. Ramwidówna Kamilla R.	—	I	—
39. Reiherówna Janina W.	—	I	—
40. Retingerówna Marya R.	—	I	—
41. Roszkowska Adryana R.	—	I	—
42. Rutkowska Stefania R. M.	I	—	—
43. Schramówna Helena W.	I	—	2
44. Sebaldówna Helena R.	I	—	—
45. Sieniawska Zofia R.	—	I	2
46. Sikorska Izabella R.	—	I	—
47. Sobańska Anna R.	—	I	—
48. Sochaczewska Cecylia W.	I	—	—
49. Sołtanówna-Peresławit Marya R.	I	—	—

	Dawna	Nowa	Odnaczenie 1, 2 lub 3
50. Swolkienowna Jadwiga R. M. . . .	I	—	—
51. Trzeciecka Krystyna R.	—	I	—
52. Tyszkiewiczówna hr. Marya R. . . .	I	—	—
53. Wąsowiczówna Helena R.	I	—	3
54. Węclawowiczówna Helena R.	—	I	—
55. Wierzbicka Wanda R.	—	I	—
56. Wiszniewska Marya R.	I	—	—
57. Wójcicka Waclawa R.	—	I	—
58. Zbijewska Wanda M.	I	—	—
59. Zielińska Aniela R. W.	—	I	I
60. Zielińska Józefa R. M.	I	—	—
61. Żebrowska Klementyna R.	—	I	—

C. Statystyka.

W roku szkolnym 1904/5 było zapisanych na kursach ogółem 225 osób, a mianowicie:

uczenic zwyczajnych wydziałów naukowych	98
» wydz. artystycznego ¹⁾	58
» nadzwyczajnych ²⁾	69
Razem	<u>225</u>

Biorąc na uwagę wszystkie osoby chodzące na wykłady naukowe okaże się, że chodziło na nie:

	Cały rok	zimą	latem
z pomiędzy zwyczajnych	75	20	3
» nadzwyczajnych	33	21	15
» artystek	4	2	2
	<u>112</u>	<u>43</u>	<u>20</u>

Chodziło więc na wykłady naukowe zimą: $112 + 43 = 155$ osób, a latem $112 + 20 = 132$ osób.

¹⁾ Oprócz trzech uczenic zwyczajnych.

²⁾ Z pomiędzy nich 8 chodziło także na kurs artystyczny, a oprócz nich było 55 uczenic zwyczajnych, które chodziły na pewne wykłady będące poza ich programem.

Uczenic zwyczajnych — jak widać z powyżej podanego spisu — było 98, czternaście z pomiędzy nich chodziło współcześnie przez cały rok lub przynajmniej przez pół roku na dwa wydziały: literacki i przyrodniczy. Powstają wskutek tego zawikłane stosunki, o których wyobrażenie daje następujące zestawienie:

	Kursa: I. Lit.	II. Lit.	II. Przyr.	Razem
chodziło przez oba półrocza . . .	45	23	13	81
» tylko w zimowym półroczu . . .	11	10	7	28
» tylko w letnim półroczu . . .	2	—	1	3
Razem . . .	58	33	21	112

Jeżeli w tem zestawieniu ilość uczenic zapisanych na różne kursa i wydziały wynosi 112, mimo to, że ogólna liczba tej kategorii wynosi tylko 98; pochodzi to stąd, że 14 uczenic zwyczajnych zapisało się współcześnie na oba wydziały.

Uczenic nadzwyczajnych było:

ze zwyczajnych zapisanych na osobne przedmioty . . .	55
z pomiędzy artystek	8
wyłącznie nadzwyczajnych	69
Razem	132

Z pomiędzy nich chodziło:

	Półr. zimowe.	Półr. letnie
przez cały rok	33	33
tylko w zimowym półroczu	21	—
tylko w letnim półroczu	—	15
Było zapisanych razem w półroczu . . .	53	48

Z pomiędzy tych uczenic zapisało się:

	Półr. zimowe	Półr. letnie
Na chemię	3	1
» ekonomię	1	—
» etykę	3	1
» fizykę	—	1
» historję Kościoła	—	3
» » polską	12	10

Co do narodowości zapisała się 1 węgierka, 2 niemki, 3 litwinki, inne jako polki.

Te osoby co do pochodzenia rozdzielały się w następujący sposób:

	Zwycz.	Nadz.	Artyst.	Razem
Galicja	21	36	27	84
Austria	1	3	1	5
Królestwo polskie . .	32	10	15	57
Litwa	13	6	4	23
Wołyń, Podole, Ukraina	14	2	5	21
Inne gub. ces. ros. . .	13	3	1	17
Finlandya	1		—	1
Zabór pruski	2	9	4	15
Węgry	—	—	1	1
Azya	1	—	—	1
Razem	98	69	58	225

Jak zwykle, uczennice zwyczajne wydziałów naukowych nowo-wstępujące na kursa były przeważnie w wieku 18—20 lat. Wszystkie, oprócz 12, miały świadectwa z ukończenia średnich zakładów naukowych.

Sekcja szkolna zwolniła od czesnego na wydziałach naukowych 6 uczennic zwyczajnych w całości na przeciąg całego roku, a 12 w letnim półroczu. Na wydziale zaś artystycznym uwolniono 5 uczennic, chodzących wyłącznie na rysunki, 9 chodzących i na malarstwo uwolniono w całości.

D. Egzaminy i postępy.

Rok ubiegły trzeba uważać za najpomyślniejszy pod względem pilności w składaniu egzaminów; z pomiędzy wszystkich bowiem uczennic zwyczajnych tylko 7 było takich, któreby wysłuchawszy obu półroczy nie przystąpiły do egzaminów; odliczając więc takie, które chodziły tylko jedno półrocze okaże się, że składało egzamin 91% wszystkich za-

pisanych na kursa naukowe. Wyjdzie to na jaw w roku przyszłym, skoro większość uczenic dopełni egzaminów. Do końca czerwca zdało bowiem zupełnie egzamin tylko 11 tegorocznych uczenic, ale oprócz tego ukończyły roczne egzamina: 1 uczenica z r. 1900/1, 5 z r. 1902/3, 13 z r. 1903/4; zakład wydał więc razem 30 rocznych świadectw.

Dyplomów z ukończenia kursów wydano ogółem 17
Otrzymały mianowicie dyplom:

*Urbańska Marya	uczenica	z lat	1899/00	i	1900/1
Mikoszanka Marya	»	»	1901/2	i	1902/3
Bogdanowiczówna Marya	»	»	1902/3	i	1903/4
Chrystowska Marya	»	»	»	»	»
Gockowska Wanda	»	»	»	»	»
*Hellerówna Ludwika	»	»	»	»	»
Małachowska Wanda	»	»	»	»	»
*Pokrzywnicka Józefa	»	»	»	»	»
Wasserbergówna Dorota	»	»	»	»	»
Wohlfeldówna Helena	»	»	»	»	»
*Urbańska Helena	»	»	»	»	»
Bauerówna Hermina	»	»	1893/4	i	1894/5
*Douglasówna Zofia	»	»	»	»	»
*Janicka Jadwiga	»	»	»	»	»
*Janowska Kaźmira	»	»	»	»	»
*Ponińska ks. Róża	»	»	»	»	»
*Sawicka Czesława	»	»	»	»	»

Na wydziale artystycznym jury złożone z kierownika kursu Jacka Malczewskiego oraz pp. Józefa Siedleckiego i Wincentego Wodzinowskiego przyznało na dorocznej wystawie uczennic: 1) List pochwalny p. Knausównie Emilii (za rysunki), Ładównie Małgorzacie i Zielińskiej Józefie (za malarstwo i rysunki); 2) Uznanie za postęp Dankowskiej Maryi i Limbeckównie Albinie (za malarstwo i rysunki) oraz

* przed nazwiskiem oznacza, że dyplom wydany jest z odznaczeniem.

Horsetzky Annie, Schramównie Helenie i Sieniawskiej Zofii (za rysunki); 3) Wzmiankę początkującym: Biderman Izabelli (za malarstwo) oraz Giżyckiej Zofii, Hulewiczównie Maryi, Jachimowiczównie Kaźmirze i Wąsowiczównie Maryi.

O całym zaś wydziale artystycznym złożył Jacek Malczewski następujące oświadczenie:

»Na podstawie spostrzeżeń w ciągu roku i na podstawie przeglądu prac uczenic znajdujących się na wystawie rocznej b. r. oświadczam: że stały rozwój tych kursów jest widoczny, iż dział malarstwa i rysunków odpowiada wymaganiom obydwóch profesorów, którzy na podstawie konstrukcyi rysunkowej i plastycznej prowadzą młode talenta po drodze prostej i pewnej, starając się, aby nieztracały naiwności wobec natury i dają im co do prawdy i szczeroci tę siłę, która może je uchronić w dalszej karyerze artystycznej od zgubnych prądów sekciarstwa i wirtuozostwa, będących grobem talentów i indywidualizmów«.

3. Bilans Kursów

za czas od 1 lipca 1904 do 30 czerwca 1905 r.
sprawdzony 19. X. 1905 przez buchalteryę miejską.

Docho dy:

	K.	h.	K.	h.
Saldo z roku zeszłego			1.660	20
Czesne z kursów naukowych	9.480	—		
» z kursu artystycznego	3.074	—		
» uczenic nadzwyczajnych	3.062	—		
Bilety wstępu	109	—	15.725	—
Wpisowe	764	—	764	—
Z Magistratu	5.000 ¹⁾	—	5.000	—
			<u>23.149</u>	20

¹⁾ Oprócz tego czynsz za lokal główny 2748 K. oraz koszta opału, wynoszące w r. słonecznym 1904, koron 437 i 4 halerzy.

Wydatki:

	K.	h.	K.	h.
Czynsz za dwie pracownie	1.570	80		
Usługa w trzech lokalach	850	—		
Sekretarka	1.200	—		
Dodatek dyrektora	800	—		
Ryczałt kancelaryjny	240	—		
Czesne prof. na wydziałach naukowych	8.850	—		
» » » wydziale artystycznym	4.800	—		
Modele na wydziale artystycznym . .	688	20		
Nagrody » » »	200	—		
Druk sprawozdania	86	—		
Reklamy	497	52		
Aparat naukowy	1.045	36		
Sprzęty i utrzymanie porządku . . .	820	91		
Światło	189	99	21.838	78
Saldo na wydatki ostatniego kwartału			1.310	42
			<hr/>	
			23.149	20

4. Kronika.

W ubiegłym roku szkolnym zaszły następujące zmiany w gronie ciała nauczającego. Wykłady historii polskiej objął Dr. W. Tokarz, asyst. Uniw. Jag., po prof. Czermańskim, który kategorycznie oświadczył, że chociaż całkiem jest kursom oddany, nie może im nadal poświęcać swego czasu. Wskutek nominacji na dyrektora gimnazjum w Nowym Targu prof. Gustawicza, który przez szereg lat wykładał geografję, rozdzielono ten przedmiot między dwu profesorów; wykłady geografji kolonialnej objął radca szkolny A. Szarłowski, a prof. W. Heck wykłady geografji fizycznej. Wreszcie wobec oświadczenia ks. Dr. A. Podwina, że nadal wykładać nie może, objął po nim etykę chrześcijańską oraz historję kościoła ks. W. Jeżewicz.

Nadto zaprosiła dyrekcyja w r. b. prof. Dra J. Łosia do wykładów historii języka polskiego, prof. Dra ks. S. Pawli-

ckiego do wykładów psychologii, oraz Dra M. Żmigrodzkiego do wykładu: O zabytkach i pamiątkach narodowych polskich. Wykłady te nadprogramowe miały znaczną frekwencję, jak to widać ze spisu na str. 11.

W sprawozdaniu z r. z. omówiłem obszerniej stronę pomieszczenia kursów, wykazując najdowodniej, że gmina wynajmując trzy lokale, traci niepotrzebnie co rok parę tysięcy koron, któreby mogła zaoszczędzić wystawiając kursom własny budynek, na co po części posiadają one własne fundusze.

W r. b. chcę omówić stronę naukową kursów.

Adryan Baraniecki założył kursa w r. 1868 i zamierzał otworzyć pięć wydziałów: literacki, przyrodniczy, artystyczny, gospodarski i handlowy, z których dwa ostatnie nie utrzymały się jednak przy życiu. Na wydziale artystycznym rok szkolny trwał trzy kwartały. Na wydziałach naukowych kursa były roczne, odliczając jednak ferye, trwały tylko 21 tygodni, a uczenice słuchały rocznie zaledwie 240 godzin wykładów. Nauka wobec takiego stanu rzeczy musiała być całkiem powierzchowna, zaledwie 6% uczenic przystępowało też do egzaminów.

Po śmierci założyciela w r. ¹⁸⁹¹ 1900 Rada miasta przez swego reprezentanta, przemawiającego nad jego grobem, przyrzekła utrzymać kursa i przyrzeczenie to nie tylko spełniła, ale może widzieć dziś z zadowoleniem niebywały rozwój tej jedynej w Polsce instytucji, trwającej od lat XXXVII, bez przerwy.

Grono nauczające, wezwane w r. ¹⁸⁹¹ 1901 przez Radę do reorganizacji kursów, postanowiło w zasadzie kursa roczne zamienić na dwuletnie, zachowując czas ich trwania na 21 tygodni rocznie. Na czele kursów stanął radca miejski prof. Dr. E. Bandrowski i kierował niemi przez pierwsze dwa lata. Prof. W. Szajnosze powierzono referat reorganizacji kursów, który został przyjęty przez grono i zatwierdzony przez Radę. Według nowego planu ilość godzin wykładowych zwiększyła się z 240 na 596. Obok dawnych, wprowadzono nowe przed-

mioty, a mianowicie cztery na wydziale literackim, a ośm na przyrodniczym. W tem tkwił błąd zasadniczy nowej reformy, która zamiast pogłębić naukę najważniejszych przedmiotów, wprowadzała wiele nowych, przez co nauka pozostawała powierzchowną, a obciążała nadzwyczajnie uczennice, wymagając od nich, aby składały na dyplom wydziału literackiego z 10, a na przyrodniczym aż z 16 przedmiotów! Temu uczennice nie były w stanie podołać.

Obejmując w r. 1893 dyrekcję kursów byłem najstarszym z wykładających w tym zakładzie profesorów, ale dopiero zarząd niemi, ciągle wskutek tego stykanie się z profesorami, oraz nadzorowanie egzaminów pozwoliło mi obeznać się dokładniej z ich potrzebami. Nowy plan po kilkoletniej praktyce okazał się nieodpowiedni; znaczna ilość przedmiotów wykładanych na wydziałach literackim i przyrodniczym utrudniała uczennicom w wysokim stopniu zdawanie egzaminów. Każdy bowiem profesor uważa zwykle swój przedmiot za jeden z ważniejszych z całej grupy innych i żąda nieraz szczegółów nieodpowiednich od uczennic podczas egzaminu. Wyuczyć się jakichś 16 przedmiotów w ciągu dwu lat i zdać z nich egzamin, do tego uczennicy, która — jako kobieta — ma większą od mężczyzny ambycję, a więc czuje się nieszczęśliwa, jeżeli dostanie stopień dostateczny, to rzecz bardzo trudna do osiągnięcia. Z drugiej strony profesorowie przedmiotów głównych narzekali słusznie na nowy plan, że mają za małą ilość godzin wykładowych, aby przedmiot należycie pogłębić. Po trzech latach, nabywszy już dość doświadczenia co do potrzeb kursów zająłem się nową ich reformą.

Przedewszystkiem uważałem za potrzebne przedłużyć czas trwania kursów od 15 października do 2 maja, skracając przytem zbyteczne ferye śródwykładowe, które dawniej zajmowały aż 5 tygodni, przez co uzyskano 174 zamiast 126 dni wykładowych rocznie. Mimo tak przedłużonego roku i dwuletniego trwania kursów okazało się, że codzienne dwugodzinne wykłady nie wystarczają na należyte pogłębienie głównych przedmiotów. Trzeba było w tym celu na każdym

wydziale podnieść ilość wykładowych godzin codziennie z 2 na 3. W takim jednak razie koszt utrzymania wzrósłby niepomrotnie. Rozwiązałem tę trudność pomyślnie w ten sposób, że pewną grupę przedmiotów wybrałem jako wspólną obu wydziałom. Tak na wydziale literackim jak przyrodniczym uczeniści miały tygodniowo po 10 godzin wykładów sobie właściwych, a 8 wspólnych. Takie urządzenie, czyniąc zadość głównym potrzebom, przyniosło 2384 K. rocznej oszczędności i zamknęło budżet w granicach bardzo nieznacznej dla miasta subwencji 12.000 K.

Opracowawszy plan i statut z wiosny 1896 r., po przedyskutowaniu ich przez grono nauczycielskie, przedłożyłem sekcji szkolnej w czerwcu t. r. W r. 1897/8 wprowadziłem nowy plan rodzajem próby, która dała miarę o ile przewidywania budżetowe z tym planem związane zdołają się urzeczywistnić. Sekcja szkolna przyjęła projekt przychylnie, zaprowadziła bardzo nieznaczne zmiany planu i nowej organizacji, poruciła ich referat na pełną Radę Rady K. Bartoszewiczowi i 5 czerwca 1899 został byt kursów ustalony.

Jak ta reforma odbiła się na ilości uczeniści, zapisujących się na wydziały naukowe kursów, to się okaże z następującego zestawienia:

Rok szkolny	Ilość uczeniści			Razem osób
	zwyczajnych	artystycz.	nadzwyczaj.	
1891/2	16	33	39	88
1892/3	22	27	21	70
1893/4	37	30	13	70
1894/5	40	28	30	98
1895/6	37	23	41	101
1896/7	41	24	10	75
1897/8	35	30	18	83
1898/9	33	33	16	82
1899/00	66	33	25	<u>124</u>
1900/1	77	42	27	146
1901/2	75	30	31	136
1902/3	82	33	42	157
1903/4	80	45	49	174
1904/5	98	58	69	225

Jak widzimy, ilość uczenic zwyczajnych potroiła się w ciągu sześciu lat, a co ważniejsza, ilość zdających egzamina nadzwyczajnie wzrosła i rośnie z roku na rok tak, że doszła w r. b. do 91%. To też w ciągu ostatnich sześciu lat wydano przeszło dwa razy tyle (1:2.25) świadectw, z ukończonych egzaminów rocznych, co przez 8 poprzednich, a ilość wydanych dyplomów w pierwszych 8 latach ma się do ilości wydanych w ostatnich 6 jak 1:2.5. Z pewnością stosunki te byłyby jeszcze lepsze, gdyby nie to, że *kursa są taką szczególną szkołą, w której nie śmierć, ale wesele zabiera uczenice*. Nieraz brak im tylko jednego egzaminu do otrzymania dyplomu, ale ślub staje temu na przeszkodzie.

Kursa okazały przez ten szereg lat nadzwyczajną żywotność; mimo zwiększonego czesnego, *mimo otwarcia podwoi uniwersyteckich dla kobiet* i stosunku znacznie niższego czesnego (na kursach 4 K., a w uniwersytecie 2.12 K. za godzinę wykładu) ilość uczenic kursów rosła stale i z 88 osób zapisanych w r. 1891/2 doszła do 225 w b. r.

Kursa walczyły nieraz z przeciwnościami, zwłaszcza w pierwszych latach po śmierci założyciela. Jeżeli w r. 1893 objąłem ich dyrekcję, w chwili kiedy jej nikt objąć nie chciał, żeby nie spadło nań odium zaprzepaszczenia tak pożytecznej instytucji i jeżeli przez cały szereg lat poświęcałem im swój czas i swoje siły całkiem bezinteresownie, to tylko dlatego, że wykładałem na kursach od r. 1877, a obcując często z ś. p. Adryanem Baranieckim przejąłem się tem jego powiedzeniem: »W ukształceniu istotnem kobiet naszych ukochałem całą przyszłość kraju«, które odzwierciedla najlepiej tę szlachetną i głęboką myśl, którą powziął zakładając kursa.

Mimo różnych przeciwności kursa rozwijały się stale, raz z pewnością wskutek przenikania w społeczeństwie potrzeby kształcenia się, a powtóre wskutek starań o ich rozwój. Plan, zatwierdzony przez Radę miejską w r. 1899, ulegał na wnioski dyrekcji zmianom dążącym do ulepszeń, które sekcyja, a następnie i kuratoryja, od chwili swego powstania,

popierały. W r. b. dyrekcyja na podstawie jednomyślnej uchwały grona zaproponowała zwiększenie wykładów na wydziałach naukowych o 2 godziny tygodniowo. To powiększenie odnosi się mianowicie do literatury powszechnej na wydziale literackim i po godzinie matematyki i fizyki na wydziale przyrodniczym; poza tem zwiększeniem zgodziła się sekcyja na złączenie wykładów kosmografii z geografją, żeby uzyskaną stąd godzinę dodać wykładom higieny. Zresztą przesunięto pewne przedmioty wykładane na I kursie na II i odwrotnie, ze względów podagogicznych.

Ponieważ przedmioty nadzwyczajne — wykładane nie po raz pierwszy — były licznie uczęszczane i uznano, że byłoby z korzyścią dla uczenic, żeby wszystkie mogły ich słuchać, zniżono czesne tych nadzwyczajnych przedmiotów do połowy, z obowiązkiem zapisywania się na nie wszystkich uczenic. Wniosek ten grona, poparty przez kuratoryę, został zatwierdzony przez sekcyę wobec pewności, że budżet nie będzie przez to obciążony.

Wskutek tych zmian nowy plan nauk rozłożony na lata i półrocza ma obecnie taką postać (patrz str. 21).

Nie mogę powledzieć, żeby ten plan miał być ostatnim wyrazem potrzeb. Istnieje stanowczo przeciążenie uczenic podczas egzaminów, staram się temu zapobiedz rozpoczynając w r. p. rok szkolny 1 października; da nam to możliwość uzyskania po 25 dni po każdym półroczu na egzamina. Możnaaby myśleć o rozłożeniu materiału wykładowego na trzy lata, ale taka reforma, musi być ostrożnie przeprowadzona i można będzie o niej pomyśleć dopiero w razie posiadania własnego budynku, w którym będą trzy odrębne sale wykładowe, ze wszech miar zresztą potrzebne.

W r. b. na wezwanie magistratu opracowano też ogólny program wykładów, który został przyjęty przez kuratoryę i zatwierdzony przez sekcyę.

Kursa stoją po części ofiarnością gminy, która w ostatnim roku przyczyni się dotacyą niespełna 8000 K. do ich

ROZKŁAD WYKŁADÓW

na lata i półrocza.

	Tygodniowa ilość godzin			
	na kursie I		na kursie II	
	w półroczu		w półroczu	
	zim.	letn.	zim.	letn.
Na wydziale literackim:				
Historia polska	2	2	3	3
» powszechna	2	3	3	3
» sztuki	2	1	2	3
Literatura polska	4	4	—	—
» powszechna	2	2	5	5
Na wydziale przyrodniczym:				
Matematyka	5	4	—	—
Fizyka	4	5	—	—
Chemia	4	4	—	—
Biologia	—	—	—	3
Geologia z mineralogią	—	—	4	—
Botanika z fizyologią roślin	—	—	4	4
Zoologia	—	—	2	3
Fizjologia zwierząt	—	—	2	2
Wykłady wspólne obu wydziałów:				
Geografia fizyczna z kosmografią	—	—	2	—
Geografia kolonialna	—	—	—	2
O zjawiskach życia	2	2	—	—
*Hygiena	—	—	—	3
Ekonomia	3	2	—	—
*Pedagogia	—	3	—	—
Historia filozofii	—	—	2	3
» kościoła	2	—	—	—
Etyka chrześcijańska	—	2	—	—
Literatura polska XIX wieku ¹⁾	—	—	3	3
Psychologia	3	—	—	—
Historia języka polskiego	—	3	—	—
O zabytkach sztuki i pamiątkach narodowych polskich z 16 wycieczkami	—	—	2	2

*) Z przedmiotów wspólnych oznaczonych gwiazdką uczenie muszą zdawać egzamin na dyplom, z pozostałych nie zdają.

1) Z tego przedmiotu zdają uczenie wydz. literackiego.

utrzymania. W daleko większej mierze stoją ofiarnością wykładających. Kiedy A. Baraniecki zakładał kursa w r. 1868 uważał, że nie można mieć dobrych sił nauczycielskich płacąc im mniej jak po 6 K. za godzinę, a artystom po 4 K. Tym ostatnim zrównano czesne do 6 K. z profesorami wykładającymi z r. 1898. Ale czesne profesorów wynosi po 37 latach istnienia kursów tę samą kwotę, a że godzin wykładowych było w ostatnim roku 1475, przeto podniesienie czesnego już o 1 koronę wymagałoby 1475 koron. Przed reformą podniesienia czesnego dotąd się wstrzymywano, wynika jednak z tego, że kursa stoją przede wszystkim ofiarnością wykładających, którzy nie ze względów materialnych poświęcają kursom swój czas i zdolności.

Cała zresztą administracya ma znakomicie zwiększoną czynność skoro od r. 1891 ilość osob zapisujących się na kursa wzrosła prawie trzykrotnie.

Kursa nietylko nie przekraczały subwencji, przyznanej im uchwałą pełnej Rady z 5 czerwca 1899 r., to jest 12.110 K. i 80 h., ale nawet nigdy jej nie wyczerpywały, zużywając z niej rocznie zaledwie koło 8000 K. Wobec przyznanej subwencji sejmowej 2000 K., mającej być zwiększoną przynajmniej o tę samą kwotę przez Rząd, znajdują się tem łatwiej środki materialne do zadosyćczynienia koniecznym potrzebom kursów.

Kursa otrzymały w r. b. od hr. W. Branickich z Suchej do biblioteki cenne dzieła, a mianowicie: 24 tablic Stachowicza nagrobków królów polskich oraz Wzory sztuki średnio-wiecznej Przeździeckiego i Rastawieckiego ser. I, II i III (do M.).
